

Ballastkeien & baggerzand

Jan Trachet

Exotische stenen onthullen de internationale handelsnetwerken van Middeleeuws Brugge

Wetenschappers van de Universiteit Gent werpen een verrassend licht op de bloeiende handel die tijdens de middeleeuwen bestond tussen Brugge en haar voorhavens langs het Zwin enerzijds, en het Balticum en Scandinavië anderzijds. Ze toonden ook handelsrelaties met Schotland aan.

In het toonaangevende *Journal of European Archaeology* publiceerde een interdisciplinair onderzoeksteam van UGent-archeologen, historici en geologen onlangs een artikel over de Brugse handelsrelaties tijdens de Middeleeuwen.¹ Tijdens een onderzoek rond de middeleeuwse voorhavens van Brugge werden onverwacht honderden ronde, veelkleurige stenen aangetroffen op akkers, en ook als bouw materiaal hergebruikt in de boerderijen en monumenten in het Zwingebied (Oostkerke, Hoeke, Damme, Sluis).

Geologisch onderzoek heeft nu aangetoond dat deze stenen een exotische oorsprong hebben en dus massaal naar Vlaanderen zijn geïmporteerd. Hun mineralogische samenstelling, grootte en afronding door water wijst erop dat ze werden opgeraapt langs de zuidelijke kusten van de Baltische Zee, het thuisgebied van de Duitse Hanse (Bremen, Lübeck, Wismar) én op specifieke plaatsen langs de Schotse Noordzeekust. De schippers van koggen uit de Hanse gebruikten de stenen om hun schepen die geladen waren met lichte vrachten zoals stokvis, te verzwaren voor een stabiele vaart vanuit het noorden, naar de handelsmetropool Brugge.

De honderden stenen die achterbleven op de site van de verdwenen haven van Hoeke duiden niet enkel op het bestaan van een 13de eeuwse Hanseatische handelskolonie op deze plaats, ze roepen ook vragen op waarom de stenen net daar achterbleven. Historisch onderzoek naar procedures voor het verzwaren van schepen in Brugge enerzijds, en vondsten van schelpen in zandpakketten aangetroffen in de Hanseatische haven van Wismar anderzijds, wijzen er - totaal onverwacht - op dat Hanseatische ballaststenen in Vlaanderen werden achtergelaten in de plaats van Vlaams zand dat werd opgebaggerd en aangekocht als ballast voor de terugvaart. Dit zand werd vervolgens in het noorden verder verhandeld, wellicht om te gebruiken in mortels. Het is de vroegste aanduiding van het ontginnen van zand voor handelsdoeleinden in Vlaanderen. Ballast was zelf een handelsobject geworden!

¹ De Clercq W., Dreesen R., Dumolyn J., Leloup W., Trachet J. 2017. Ballasting the Hanse: Baltoscandian Erratic Cobbles in the Later Medieval Port Landscape of Bruges. *European Journal of Archaeology*, 2017, 1-27.

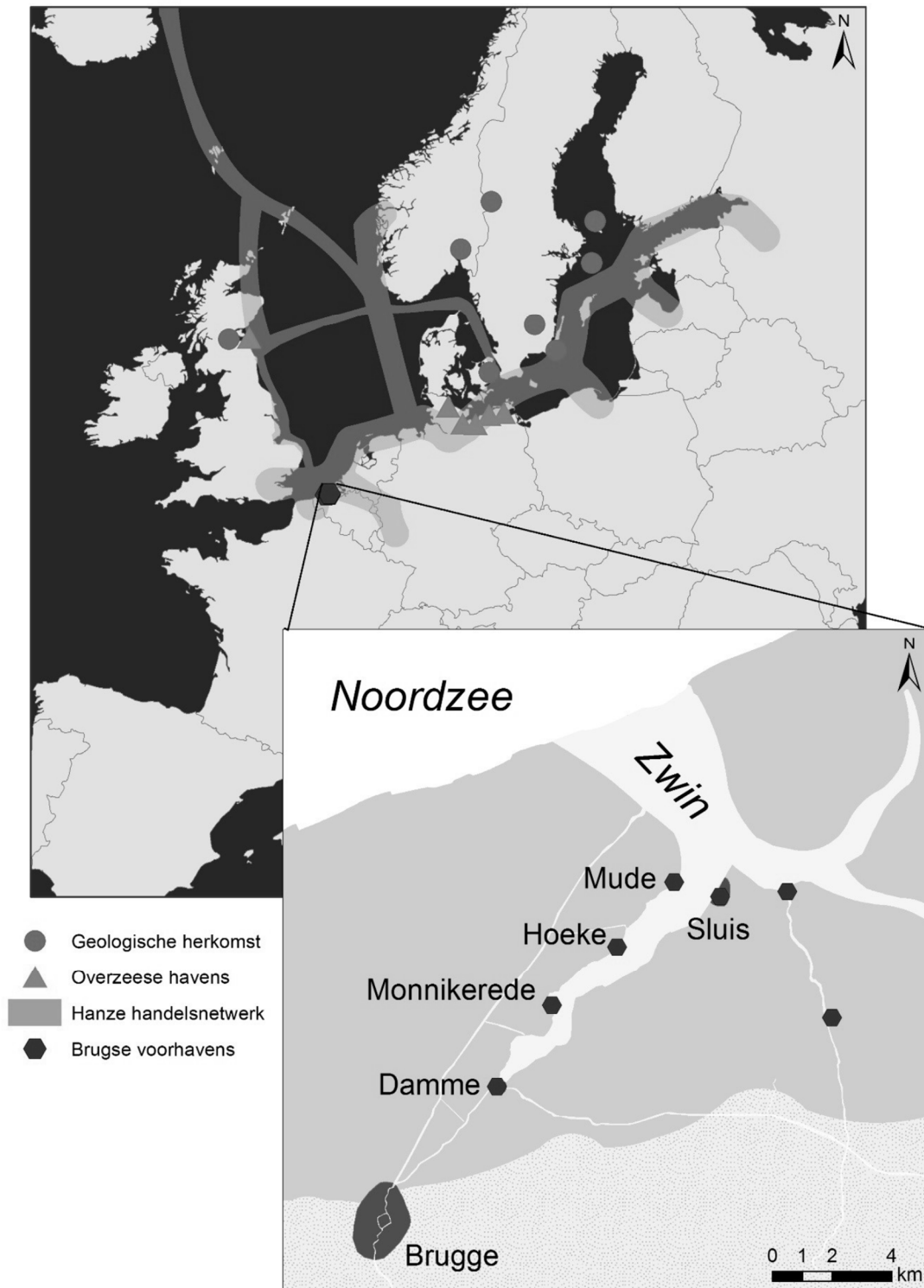
De studie wijst erop hoe, vertrekkende van tot op heden onontdekte en op het eerste gezicht ordinaire objecten, een boeiend verhaal kan geschetst worden over middeleeuwse handelsmechanismen in Europa. Het duidt ook op het grote belang dat het unieke systeem van de verdwenen en vergeten Brugse voorhavens langs het Zwin in die handel bekleedden.

Figuur 1: Opvallend gekleurde hergebruikte ballaststenen (granieten en amfibolieten) in de Sint-Guthago kerk in Oostkerke (Damme)

Figuur 2: De ballaststenen werden vooral teruggevonden in Hoeke, zowel ingewerkt in paadjes als bovengeploegd op de akker.

Figuur 3: Nadat stenen door erosieve processen aan de Baltische en Schotse kust zomaar voor het oprapen lagen, werden ze door middeleeuwse schippers als ballastkeien aan boord genomen. Deze ballastkeien werden op specifieke locaties in Vlaamse voorhavens vervolgens verwisseld voor ballastzand om in de Hanzehavens te dienen als mortelspecie.